

KERESZTÉNY MAGVETŐ

LVI. ÉVF.

1924. OKTÓBER—DECEMBER

4. FÜZET.

JÉZUS HITE.

Mutatvány szerzőnek *Unitárius
Erkölcstan* című és 1925. év folya-
mán megjelenő könyvéből.

Jézus hite a zsidók hitéből fejlődött ki.

A zsidó hit nemzeti hit volt, melyben Isten mindenható, de egyszersmind bosszúálló hatalom, kinek akarata az embernek elkerülhetetlen végzete. Az embernek vele kapcsolatban a meggondolás nélküli vak engedelmesség legfőbb kötelessége. Ezt az engedelmisséget Mózes törvényei szabályozták, amelyek mind isteni kijelentés erejével bírtak. Az ember Izraelben végzetének bábjátéka volt, kinek engedeltségét az Úr még késő ivadékaiban is megbüntette. Igazságos, de kegyetlen Ur volt Izrael Ura, ki összetörte és porig alázta az ellenszegülőket; — viszont a bennebizókat kiváltságos népnek tekintette. A kiváltságosságnak e hite adta az izraelitáknak szívós, vallásos önértetét, mely kétezzer év óta dacol a világgal.

Ennek a zsidó hitnek végső ideálja a nemzeti kiváltság, tehát bizonyos fokig politikai ábránd, mi annál erősebben élt bennük, minél irgalmatlanabbul üldözték őket. Minden gyötrelmük közben hitték, hogy a szenvedések után elkövetkezik majd Istennek országa, melyben ők — a választott nép — ellenségeikkel szemben felmagasztaltatnak. E vallásos meggyőződésükkel szorosan összefüggött az a messiási reménységük, hogy eljön az embernek fia, ki diadalmassá teszi Istennek választott népét.

Jézus leginkább azzal vonta magára kortársainak figyelmét, hogy a várva-várt Messiás szerepét vállalta magára. Abban is korának felfogását követte, hogy Isten országának eljöveteletét tanította. Külső keretei szerint Jézus szerepe nagyon jól beleillett korának érzelem- és gondolatvilágába.

Az első összeütközés a rómaiakkal abból származott, hogy ő Istennek az országát nem a túlvilágon, hanem már ezen a földön meg akarta valósítani. A rómaiak ezért azt hitték, hogy közönséges politikai forradalmár, ki a római uralom megdönté-

sén fárad. Jogi szempontból ez volt ellene a legsúlyosabb vád. A zsidók ezt a tanítást örömmel vették volna, hiszen a várva-várt politikai függetlenségnek bekövetkezését remélhették tőle. Nagy volt azonban megbotránkozásuk, amikor megtudták, hogy Jézusnak nincsenek politikai aspirációi. Ő nem karddal s nem csatákon akarta követőit diadalra juttatni. Ő az embernek viszonyát Istennel szemben akarta másképen megjelölni. Nem fegyverrel s nem külső ellenségen akart ő diadalmaskodni, hanem kinek-kinek lelkében akarta érvényre juttatni Istennek országát. A zsidók ebben a szándékban árulást láttak hagyományos nemzeti törekvéseikkel szemben s hamis prófétának mondták, ki azáltal, hogy kiforgatta a törvény igaz értelmét, Istennek még nagyobb haragját vonta az amúgy is szörnyű módon sújtott népre.

De Jézusnak vallásos hite nem volt filozófiai rendszer sem, amely Isten centrális fogalmának segítségével akarta volna a világegyetem létezését s célját megmagyarázni, egy középonti fogalomból vezetvén le s aköré csoportosítván minden problémát, mi vele összefügg. Ilyen elméleti célzatosságot hiába keresünk benne, mert ott nincsen semmi efféle. Jézus teljesen gyakorlati jelentőségű dolgot akart hitében megoldani: az ember életét akarta erkölcsi értelemben szabályozni. Ennélfogva minden gondja az ember üdvössége volt. Aztán ő nem az emberiséggel mint tömeggel, hanem csak az egyes emberrel foglalkozott; nem a tömegből akart kiváltságos nemzetet csinálni, hanem az *egyénből akart személyiséget nevelni, ki minden körülmények között ura tudjon lenni önmagának*. Ebben a törekvésében rejlik világtörténeti jelentősége.

A személyiség mint ideál Jézusnak legsajátosabb alkotása. Mi a személyiség? Világért sem pusztán eszménykép, amely felé csak törekednünk lehet, hanem olyan cél, amit tényleg meg is valósíthatunk. Jézus azt akarta, hogy életünket és világunkat olyanná formáljuk át, amely formában nemcsak az embernek Istenhez hasonló jobb része domborodik ki, hanem amely formában benne van az ember létezésének célja s értelme is. Így vált Jézus gondolatvilágának központi fogalmává a nevelendő ember, kiben magának Istennek kell visszatükröződnie.

Ime, Jézus keresztény hitének lényege.

A speculatív bölcsélet hamar észreveheti, hogy egy rendszeres életbölcsülethez ennek a keresztény alap gondolatnak

sokkal szélesebb s részleteiben sokkal világosabb kifejtése szükséges. Ám, Jézus ilyen rendszerré sohasem akarta kiépíteni gondolatait, mert ő nem bölcselő (filozófus), hanem nevelő (pedagógus) akart lenni.

Az kétségtelen, hogy a személyiségeket nevelő keresztény hitnek Jézus halála után át kellett alakulnia s egyfelől a héber ellenhatás, másfelől a görög filozófia hatása következtében teljes rendszeres életbölcseletté kellett kiegészülnie. Jézus személyes hatása s a környezet fogékony jóindulata az első keresztények részére bizvást nélkülözhetővé tehetette az egyes tanítások elméleti megokolását; azonban később a személyi varázs hiányozván, tárgyi és összefüggő okfejtéseknek kellett pótolniok azt. Így vált a kezdetben teljesen gyakorlati vonatkozású keresztény hit később hitrendszerré vagyis tudománnyá s vesztette el értelmi elemek kedvéért őseredeti természetes gyakorlatias közvetlenségét.

E tekintetben Pál apostol tette a döntő kezdeményezést.

A keresztényfelekezetek közül egyedül az unitárius kereszténység az, amely hitének fontosabb részéül nem az elméleti rendszeres megokolást, hanem a jézusi gyakorlatiasságot vallja. Ezért van az, hogy amíg a többi keresztény felekezeteknél mindmai napig az elméleti részen, a dogma theológián, van a hangsúly, addig az unitáriusok inkább az etikának művelésével foglalkoztak.

Dr. Borbély István.

HIT ÉS TUDÁS.

Hit és tudás! Hálás téma. Szinte önként adódik, hogy szembeállítsuk a tudás ridegségét a szív melegségével s a végén levonjuk a konzekvenciát, mely az előbbivel szemben ez utóbbi szükségességét hangsúlyozza s a hit elsőbbségét emeli ki. Az ilyesfajta retorikai gyakorlatok sohasem hatottak meg. Azt az ellentétet, mely a ridegség és a melegség fogalmában benne van, a tudás és hit fogalmában sohasem tudtam felfedezni s a kérdés ilyen beállítását igazán „rideg“-nek tartom. Lehet, hogy van ellentét a kettő között, de ezt nem az érzelmi momentumok fogják eldönteni, hanem a két fogalom logikai, illetve ismerettani jelentése. Egy rendszeres és jól megalapozott értekezésnek tehát e kérdés megoldásánál úgy kellene eljárni, hogy feleljen meg lehetőleg pontosan arra, hogy mi a megismerés s azután arra, hogy mi a hit s az adott feleletekből könnyen meg lehetne állapítani a kettő egymáshoz való viszonyát. Ez az eljárás azonban amilyen alapos, ép olyan nehéz. Azért mellőzve a tudományos apparátust, ez alkalommal inkább néhány megjegyzésre szorítkozunk.

Kant Immanuel a Tiszta Ész Kritikájának II. kiadásához írt előszavában ezt mondja: „Le kellett rontanom a tudást, hogy a hit számára helyet szerezzek“. Mit kell értenünk ezen? Tudnunk kell, hogy a Kant előtti filozófia anélkül, hogy az emberi megismerés határait és lehetőségeit megvizsgálta volna, azt gondolta, hogy az ész segítségével mindent, még Istent is, meg lehet ismerni. Azt az irányzatot, mely rendületlenül hitt az ész mindenhatóságában, racionalizmusnak nevezik. A XVIII. század racionalizmusa a reformáció egy késői újjászületése az eszmék világa történetében. Tagadhatatlan azonban, hogy túllőtt a célon, amikor a vallást, illetve a hitet a filozófiával akarta pótolni. Amilyen nagy gondolatokat vetett fel a tudomány terén (pl. egy Leibniznél), annyira kevésbé volt termékeny a vallásos hit fejlesztése és megerősítése tekintetében.

Kant előbb említett mondását ezek után a következőképen kell értenünk: Neki meg kellett szüntetnie azt a tudást, mely az ész mindenhatóságába vetett hite alapján Istent is a megismerés s így a tudás körébe tartozónak állította. Megszüntette tehát azt a tudást, mely minden előzetes vizsgálódás nélkül és